

Ocjene i prikazi

Hazırlayan Kerima Filan, XVIII. Yüzyıl Günlük Hayatına Dair Saraybosnali Molla Mustafa'nın Mecmuası (Medžmua Sarajlije Mule Mustafe Bašeskije o svakodnevici u 18. st.), Connectum, Sarajevo, 2011, 541 str.

Poznata bosanskohercegovačka izdavačke kuća Connectum nedavno je objavila knjigu na turskom jeziku *Medžmua Sarajlije Mule Mustafe Bašeskije o svakodnevici u 18. st.*, koju je priredila dr. sc. Kerima Filan, profesorica osmanskog i savremenog turskog jezika na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Središnji dio te knjige čine transkribirani tekst Bašeskijine hronike (*Medžmua*) na osmanskome jeziku i glosar. Napisana i odbranjena kao doktorska disertacija, knjiga je nakon dužeg vremena objavljena u nešto proširenoj verziji. Ona je plod znanstvenoga zanimanja Kerime Filan za filologiju i bosanskohercegovačku i bošnjačku kulturnu baštinu. Taj spoj znanstvenog interesa mogao bi se nazvati “sretnim” s obzirom na činjenicu da niko prije nje nije transkribirao i objavio tako opsežan i važan izvor za proučavanje “bosanskog turskog jezika” te da Bošnjaci nakon Mujezinovićeve prijevoda *Medžmue* Bašeskiju doživljavaju kao jedan od simbola svoga kulturnog identiteta.

U predgovoru knjige (Önsöz, 7–8) Kerima Filan ukratko pojašnjava na koji je način priredila Bašeskijinu *Medžmuu* za štampu i koje je sadržajne cjeline toga djela obradila kao značajan i zanimljiv izvor za kulturnu povijest Bosne i Hercegovine. Priređivačica, također, zahvaljuje prof. dr. Hamzi Zulfikaru, pod čijim je mentorstvom radila doktorsku disertaciju koju objavljuje u formi knjige.

Uvod (Giriş, 13–24) koji slijedi nakon sadržaja (İçindekiler, 9–10) i kratice (Kısaltmalar, 11–12) sastoji se od sljedećih cjelina: *Život i djelo Mule Mustafe* (Molla Mustafa'nın Hayatı ve Eseri) i *Metoda koja je korištena pri obradi teksta* (Metin Kurulurken İzlenen Yolun Açıklaması). Za Bašeskijinu oskudnu biografiju Kerima Filan koristi podatke do kojih je došao Mehmed Mujezinović, ali ih ponegdje dopunjava i podacima koje sam pisac hronike navodi o sebi. Nakon njih priređivačica opisuje sadržaj *Medžmue*, način na koji je ljetopisac strukturirao svoje djelo i kako je zapisivao događaje u svome mikrosvijetu, u kojemu je proveo svoj relativno dug život. Ona pojašnjava kako je Bašeskija bilježio vrijeme i hronološki slijed najraznovrsnijih događaja, koji se zanimljivi i značajni podaci mogu naći u *Medžmui* i koliko su oni pouzdani. Nakon toga izlaže metodološki pristup koji je slijedila pri obradi teksta te navodi i opisuje turkološke radove o “bosanskome turskom jeziku” (pretežno transkribirane tekstove) koje je koristila i za analizu Bašeskijina jezika.

Poglavlje s naslovom *Analiza* (Īnceleme, 25–66) posvećeno je ortografskim i fonetsko-fonološkim karakteristikama Bašeskijina teksta. Priređivačica skreće pažnju na nedosljednosti u zapisivanju turskih riječi arapskim pismom, ali i na manje-više sistemski odstupanja u pisanju koja nam se mogu učiniti nedosljednostima, a zapravo proizlaze iz autorove intuitivne težnje da turske riječi zapisuje onako kako su se čule i izgovarale u Bosni. Spomenute dvije pojavnosti inače je teško razlučiti ako se ne promatraju u korelaciji s frekvencijom takvih ortografskih odstupanja, što autorica i čini fokusirajući se na ortografske postupke tipične za zapisivače tekstova koji nose obilježja razgovornoga jezika. U istom se poglavlju priređivačica osvrće i na fonetska i fonološka obilježja vokala i konsonanata u riječima i sufiksima. Poznavalac osmanskoga jezika i rumelijskih dijalekata brzo će uočiti da se u Bašeskijinu jeziku jasno zamjećuju karakteristike i zapadnorumelijskog dijalekta, i osmanskog jezika hroničareva vremena. Ta pojava miješanja dviju dijalekatskih osnova nije izolirana, a kod nas je već obrađena u studiji o turskome jeziku fra Andrije Glavanovića, objavljenoj u časopisu *POF*. Nekoliko kartica teksta u istome poglavlju Kerima Filan posvećuje sintaksi Bašeskijina jezika. Očekivana, ali uvijek zanimljiva odstupanja u linearnom poretku riječi u rečenici priređivačica ilustrira primjerom u cijelosti nastalim sintaksičkim kopiranjem bosanske rečenice. Osim spomenutoga, kao posebnosti Bašeskijine sintakse autorica ističe sporadično odsustvo genitiva u genitivnoj vezi, ispuštanje pomoćnoga glagola u predikatnim oblicima, ispuštanje punoznačnog predikatnog glagola, “pogreške” u glagolskoj rekciji i dr. Priređivačica skreće pažnju i na Bašeskijinu relativno bogatu leksiku: autor koristi i turske frazeme i poslovice, tursku leksiku i posuđenice iz arapskog i perzijskog jezika, ali i brojne riječi i sintagme iz bosanskoga jezika. Kao jednu od stilskih karakteristika teksta Kerima Filan navodi i reduplicate, pa čak i zanimljivu pojavu redupliciranja bosanskih i turskih istoznačnica, kao u primjerima *narod halk*, *miftah ključ*, *zlatar kuyumcu*, *hudi siyedi bilmez cahiller* i dr.

Središnji dio rada naslovljen kao *Tekst* (Metin, 69–367) cjelovita je transkripcija teksta *Medžmue*, u koji je ubačen pokoji faksimil kako bi čitatelj donekle stekao vizuelnu predodžbu o izvorniku. Šta reći o transkripciji teksta osim da je pouzdana i zalački urađena, kako to i priliči dobru filologu? Jasno nam je da se iza te kratke konstatacije kriju mjeseci i godine svakodnevnoga, teškog, strpljivog i predanog rada čiji krajnji rezultat nije samo ova knjiga, nego, prije svega, činjenica da pojavom transkribiranoga teksta Bašeskijin ljetopis postaje dostupan turkolozima diljem svijeta te da ga svi mogu koristiti kao iznimno vrijedan i zanimljiv izvor za svoja istraživanja.

Pohvala priređivačici ide i za izvrsno urađen glosar. On sadrži sve riječi koje se u različitim likovima i kontekstualno uvjetovanim značenjima susreću u Bašeskijinoj hronici; među njima, dakako, i bosanske. Uz svaku riječ

navedeni su stranica i red u kojemu je upotrijebljena. Pisac ovoga prikaza, koji je i sam radio sličan glosar, dobro zna koliko truda, znanja i upornosti zahtijeva takav rad i koliko je važno imati glosar koji će istraživaču olakšati čitanje teksta i odvesti ga na stranicu na kojoj se susreće njemu nepoznata ili zanimljiva riječ. Posebna je vrijednost glosara i u tome što su u njega, kao zasebne natuknice, uvršteni i specifični oblici u kojima se konkretna riječ pojavljuje u tekstu. Dakako, takve riječi priređivačica upućuje i na njihov izvorni lik, ali i o drugostepenome liku daje važne podatke, pogotovo ako je tipičan za bosanski izgovor turskoga jezika. Ilustrirat ću to primjerom iz glosara, dakako, u prijevodu na bosanski jezik: a) natuknica çâr: çâr 44a20, 93a17, 129a19, 134b4, rumelijski oblik riječi *kar*. Ta se riječ u istom obliku (çâr) susreće i u leksici bosanskoga jezika. A[bdullah] Š[kaljić]: çâr, usp. kâr; b) natuknica kâr: kâr 125a1 rad, posao, trud.

Nakon korisnoga *Indeksa imena sultana i paša* (Sultan ve Paşa Adları Dizini, 501–503) slijedi tekst na engleskom jeziku (Reading Molla Mustafa Basheski's Mecmua, 505–531), u kojemu priređivačica pobliže upoznaje stranoga čitatelja s Bašeskijom, njegovom biografijom (ako se relativno oskudni podaci o njemu tako mogu nazvati), hronikom, vremenom i svijetom u kojemu je živio. U istome tekstu ona se osvrće na *Medžmuu* kao narativni izvor iz kojega se može dosta saznati o svakodnevnome životu Sarajeva u 18. stoljeću, neobičnim događajima, ratovima, bunama, neredima, političkim i ideološkim previranjima, bolestima, epidemijama, zabavama, piknicima, živima i mrtvima i dr. O događajima iz Bašeskijine hronike priređivačica je napisala i objavila radove koje je utemeljila kako na vlastitim spoznajama, tako i na rezultatima i teorijskim i metodološkim pristupima autora koji su se bavili sličnim temama.

Knjiga završava bibliografijom (Kaynaklar, 533–540) i biografskim podacima o priređivačici (541). Budući da u bibliografiji nema recentnijih stranih i domaćih knjiga i studija koje je koristila u kasnijim radovima nastalim na temelju istraživanja Bašeskijina rukopisa, pretpostavljamo da je popis bibliografskih jedinica ograničen na razdoblje u kojemu je disertacija nastajala.

Pojavom knjige Kerime Filan turkologija je znatno obogaćena budući da su filolozi, lingvisti i kulturni povjesničari dobili po svemu poseban i vrlo vrijedan izvor kojemu je teško pronaći pandan na prostoru povijesne Rumelije. Usto, taj je izvor transkribiran i popraćen glosarom, čime je izravan put do teksta mnogostruko olakšan. Zahvaljujući znanju i velikom trudu priređivačice i izdavačkoj kući Connectum koja ga je objavila, Bašeskijina je *Medžmuu* od unikatnog i vrlo vrijednog, ali u širim razmjerima nepoznatog i relativno teško dostupnog rukopisa, postala lahko dostupno opće dobro. Čestitke priređivačici i Connectumu!

Ekrem Čaušević